קרוב להאכיל את ישראל קדשים בחוץ מקולס אין שאין מקולס לא אמרי מקולס [א] לא שנא אמר לא שנא לא אמר שאינו מקולס פירש אין לא פירש לא רב אחא מתני לה להא מתני' [א] כר' שמעון מתקיף לה רב ששת בשלמא למאן דתני לה כרבי יוסי ניחא אלא למאן דמתני כר' שמעון מי ניחא [ב] והתנן רבי שמעון פוטר שלא התנדב כדרך המתנדבים אמר ליה רבינא לרב אשי ומאן דמתני לה כר' יוסי מי ניחא והאמר רבא [ג] רבי שמעון בשיטת רבי יוסי אמרה דאמר [ד] אף בגמר דבריו אדם נתפס מאי לאו מדרבי שמעון סבר לה כר' יוסי רבי יוסי נמי סבר לה כרבי שמעון לא רבי שמעון סבר לה כר' יוסי ולא רבי יוסי סבר לה כר' שמעון איבעיא להו תודוס איש רומי גברא רבה הוה או בעל אגרופין הוה ת"ש עוד זו דרש תודוס איש רומי מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו [עצמן] על קדושת השם לכבשן האש נשאו קל וחומר בעצמן מצפרדעים ומה צפרדעים שאין מצווין על קדושת השם כתיב בהו [1] ובאו [ועלו] בביתך [וגו'] ובתנוריך ובמשארותיך אימתי משארות מצויות אצל תנור הוי אומר בשעה שהתנור חם אנו שמצווין על קדושת השם על אחת כמה וכמה רבי יוסי בר אבין אמר מטיל מלאי לכיס של תלמידי חכמים היה דאמר ר' יוחנן כל [ה] המטיל מלאי לכיס תלמידי חכמים זוכה ויושב בישיבה של מעלה שנא' [2] כי בצל החכמה בצל הכסף:

מתני' [ג] מקום שנהגו להדליק את הנר בלילי יום הכפורים מדליקין מקום שנהגו שלא להדליק אין מדליקין [ג] ומדליקין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובמבואות האפלים ועל גבי החולים:

גמ' תנא [ו] בין שאמרו להדליק ובין שאמרו שלא להדליק שניהן לדבר אחד נתכוונו אמר רב יהושע דרש רבא [3] ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ וגו' בין שאמרו להדליק ובין שאמרו שלא להדליק שניהם לא נתכוונו אלא לדבר אחד אמר רב יהודה אמר שמואל אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת הואיל ותחלת ברייתו הוא אמר ליה ההוא סבא ואיתימא רבה בר בר חנה [ז] יישר וכן אמר רבי יוחנן עולא הוה רכיב חמרא ואזיל והוה שקיל ואזיל רבי אבא מימיניה ורבה בר בר חנה משמאליה אמר ליה רבי אבא לעולא ודאי דאמריתו משמיה דרבי יוחנן אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת הואיל ותחלת ברייתו הוא הדר עולא חזא ביה ברבה בר בר חנה בישות א"ל אנא לאו אהא אמרי אלא אהא אמרי דתני תנא קמיה דרבי יוחנן ר"ש בן אלעזר אומר [י] יום הכפורים שחל להיות בשבת אף במקום שאמרו שלא להדליק מדליקין מפני כבוד השבת וענו רבי יוחנן בתריה וחכמים אוסרים א"ל עדא תהא קרי עליה רב יוסף [4] מים עמוקים עצה בלב איש

ואיש

קרוב להאכיל. דומה לקדשים: **שאינו מקולס לא.** וקשיא לרב דאמר בשר גדילא מיחלף בפסח: ומשני **מקולס.** אע"ג דלא אמר בשר זה לפסח ולא מזכיר עליו את השם אסור אבל שאינו מקולס אמר הרי בשר זה לפסח אסור משום דנראה כקורא שם: **רב אחא מתני לה להא מתני'.** דתודוס: **כר' שמעון.** אמר רבי שמעון תודוס איש רומי כו': **רבי שמעון פוטר.** באומר הרי עלי מנחה מן השעורים דתנן במנחות [קג.] מביא מן החיטין דכיון דאמר הרי עלי מנחה תפוש לשון ראשון ומנחה אינה באה מן השעורין נדבה הלכך יביא מן החיטין ורבי שמעון פוטר דאמר אף בגמר דבריו אדם נתפס ונדבק ודעתו לכל מה שמוציא בפיו ולמנחת שעורין נתכוין וסבור שאדם יכול להתנדב ולהביא כן ולפיכך אין בדבריו כלום. והאי מאכיל גדי מקולס נמי מאי קרוב לקדשים בחוץ איכא הלא מחייס לא קרא עליו שם פסח ואפילו היה קורא לו שם בשעת צלייה שלא כדרך המקדישין הוא ואין השם חל עליו: **ר' שמעון.** דפטר באומר מנחה מן השעורים ולא חייביה משום תפוש לשון ראשון בשיטת רבי יוסי אמרה דאמר במסכת תמורה (דף כה:) אף בגמר דבריו אדם נדבק ונתפס כלומר תופס הוא את גמר דבריו דתנן הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים הרי זו תמורת עולה דברי ר"מ דאמר תפוש לשון ראשון רבי יוסי אומר אם לכך נתכוין תחלה הואיל ולא הוה אפשר ליה להוציא שני שמות כאחד ועל כרחו הוציא זה אחר זה דבריו קיימין ותרעה עד שתסתאב ותמכר ויביא בדמי חציה עולה ובדמי חציה שלמים: **מאי לאו מדרבי שמעון סבר לה כרבי יוסי.** בתפיסת גמר דברים: **ר' יוסי סבר לה כר' שמעון.** במתנדב שלא כדרך המתנדבים דלא אמר כלום והביא לתודוס לא מתוקמא כר' יוסי: ה"ג **לא ר"ש סבר לה כר' יוסי ולא רבי יוסי סבר לה כרבי שמעון.** והכי פירושא לא היא כדאמרת אלא רבי שמעון סבר לה כרבי יוסי דאף בגמר דבריו נתפס דעת האדם והוה ליה מתנדב שלא כדרך מתנדבין ורבי שמעון סבר הואיל ושלא כהוגן התנדב אין בדבריו כלום אבל רבי יוסי לא סבר כרבי שמעון במתנדב שלא כדרך המתנדבין דלא אמר כלום אלא חיובי מחייב ליה להביא מנחת חיטין ולאו משום תפוש לשון ראשון אלא משום דאין אדם מוציא דבריו לבטלה. וגבי גדי מקולס נמי אע"ג דשלא כדרך המקדישין הוא הוה ליה קרוב להאכיל קדשים בחוץ דאי הוה אמר עליה הרי זה לפסח אמרי לדמי פסח קאמר: **גברא רבה הוה.** ומפני כבודו לא גזרו עליו נדוי: **או בעל אגרופין.** ומפני היראה: **ועוד זו דרש.** אלמא גברא רבה הוה: **מה ראו.** שלא דרשו (א) וחי בהן(א) ולא שימות בהן [יומא פה:]: **מטיל מלאי.** נותן סחורה לתלמידי חכמים להשתכר בה: **בצל החכמה.** במחילת החכמה יכנס זה שהנהו מנכסיו: **מתני' מקום שנהגו להדליק את הנר.** בגמרא מפרש טעמא: **גמ' בין שאמרו להדליק.** אותן שנהגו להדליק והנוהגין שלא להדליק לא נתכוונו אלא לדבר אחד להפריש עצמו ממשכבי אשה האומרים להדליק משום דאין אדם משמש מטתו לאור הנר והאומרים שלא להדליק סוברים כשהנר דולק רואה את אשתו ומתאווה לה: **יישר.** שפיר קאמרת. וכן א"ר יוחנן ולא גרסינן יישר: **ודאי דאמריתו כו'.** אמת הדבר ששמעתי עליכם שאתם אומרים משמיה דר' יוחנן הכי: **הדר עולא חזא ביה ברבה בר בר חנה בישות.** נסתכל בו בפנים זועפות כלומר אתה אמרת בשם רבי יוחנן והוא לא אמר כן אלא אף במוצאי יוה"כ מברכין עליו הואיל ודבר חדש הוא שנאסר בו כל היום ועכשיו נהנה ממנו: **אנא אהא אמרי להו.** משמיה דרבי יוחנן דענה אחר התנא וחכמים אוסרין להדליק את הנר אף ביום הכפורים שחל להיות בשבת עד מוצאי שבת ולא הזכרתי שמו של ר' יוחנן על אור במוצאי שבת אלא בזו והם סבורים שעל דבר ברכת האור הזכרתי שמו: **עדא תהא.** זאת תהיה. בזו אני מודה שאמרה רבי יוחנן: ט) **זה עולא.** י) שהבין מדבריו של רבה בר בר חנה טעות וחזא ביה בישות וסתם דבריו שלא אמר לו כלום והיינו עצה בלב איש דנקיט ליה בלביה ולא אמר לו למה אמרת כך:

ואיש

רבי שמעון בשיטת רבי יוסי אמרה דאמר אף בגמר דבריו וכו'. אע"ג דלר' יוסי חיילי תרוייהו היינו משום דתרי מילי קאמר ואינם פירוש זה לזה אבל הכא מן השעורים הוא פי' מה שאמר הרי עלי מנחה [א] וכיון דאף בגמר דבריו אדם נתפס מבטלים להא דאמר בתחלה הרי עלי מנחה ואפי' אם אמר אילו הייתי יודע שאין נודרין כך לא הייתי נודר כך אלא כך דהיינו טעמא דרבנן דאלים להו לשון ראשון ולא הוי נדר ופתחו עמו כי אמר אילו הייתי יודע כו' כדאמרינן בהמנחות והנסכים (מנחות קג.) [ב]: **מה ראו חנניה מישאל ועזריה.** פ"ה מה ראו שלא דרשו וחי בהם ולא שימות בהן וקשה דהא בפרהסיא הוה ומסקינן בסנהדרין (דף עד.) דלכולי עלמא בפרהסיא חייב למסור עצמו אפילו אמצוה קלה ומפר"ת דצלם זה שעשה נבוכדנצר לאו ע"ז הוה אלא אינדרטא שעשה לכבוד עצמו ולכך קאמר מה ראו וכן משמע מדכתיב לאלהך לית אנחנא פלחין ולצלם דדהבא לא נסגוד משמע דאלהא דידיה וצלמא תרי מילי נינהו ואתי נמי שפיר הא דאמרינן באלו נערות (כתובות לג:) אלמלי נגדו לחנניה מישאל ועזריה פלחו לצלמא ואי ע"ז הוה ח"ו שהיו משתחוים לו [ג] ומיהו לשון פלחו לא אתי שפיר [ד] ור"י מפרש מה ראו שלא ברחו שהרי קודם המעשה היו יכולים לברוח כמו שעשה דניאל כדאמר בחלק (סנהדרין צג.) ג' היו באותה עצה [ה]: **אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת.** הקשה ה"ר יוסף למה אין מברכין בכל שעה שנהנה ממנו דאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה ותירץ דה"מ כשגופו נהנה [ו] אבל שאר הנאה לא [ז] ואף על גב דמברכין על אור השמש בכל יום [ח] היינו משום שמתחדש בכל יום [ט]:

אלא

לה א מיי' פ"ח מהל' מלה הלכה יא א"ח סימן תסט בהג"ה:
לו ב מיי' פ"ג מהל' שביתת עשור הלכה י טוש"ע א"ח סי' תרי סעיף א:
לז ג שם סעיף ג:
לח ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף א:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מה ראו וכו' ומי בהם ולא שימות בהם:

רבינו חננאל

ופרקינן גדי מקולס אפילו בסתמא שלא יזכיר לפסח אסור, אבל בשר שאינו מקולס ראשו על כרעיו ועל קרבו, אם הזכיר עליו לפסח אסור, סתמא מותר. **אמר רב פפא ודוקא בשר** כי האי גונא אסור, אבל חטים ואפילו אומר חטים הללו לפסח מותרין, מ"ט חטים דמינטרן לפסח קאמר. **איכא** דמתני להא דרבי יוסי הכי, א"ר שמעון הנהיג תודוס איש רומי לאכול כו'. ואתקפינן בשלמא למאן דמתני לה כרבי יוסי, חייש ר' יוסי בכי האי גוונא, אלא למאן דמתני לה כר' שמעון מי חייש ר' שמעון כי האי גונא, והתנן בסוף מנחות הרי עלי מנחה מן השעורים יביא מן החטים, קמח יביא מן הסלת כו', עד רבי שמעון פוטר שלא התנדב כדרך המתנדבין. הנה מי שיאמר כגון זה בשר זה לפסח לא חייש ליה דהא אין אדם מתנדב בשר לקרבן. ולר' יוסי מי ניחא, והאמר רבא רבי שמעון בשיטת רבי יוסי דסבר בגמר דבריו אדם מתפיס אמרה, דתנן הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים, הרי זו תמורת עולה דברי רבי מאיר. אמר רבי יוסי אם לכך נתכוון מתחלה אע"פ שאי איפשר לקרות שני שמות כאחד דבריו קיימין. ואוקימנא לרבי יוסי דאמר אף בגמר דבריו אדם נתפס. לאו מדרבי שמעון סבר לה כר' יוסי ר' יוסי נמי וכו'. **ואסיקנא** תודוס איש רומי חכם היה ומטיל מלאי בכיס תלמידי חכמים היה. **מתני' מקום שנהגו להדליק ביום הכפורים,** מי שאמר להדליק סבר שאם יהיה הבית אפל ישמש מטתו, לפיכך ידליק להתרחק מן העבירה, ומי שאמר לא ידליק סבר אין היצר מתאוה אלא לדבר שהעין רואה, לפיכך לא ידליק, שכיון שלא יראה לא יתאוה ושניהם לטובה נתכוונו. פירוש דבר אחר תשמיש המטה. אבל מדליקין בפונדקאות ובבית המים. **אמר רב יהודה אמר שמואל אין מברכין על האור אלא במוצאי שבתות** הואיל ותחלת ברייתו הוא, אמר ליה יישר, וכן אמר רבי יוחנן. **אמר ליה רבי אבא לעולא ודאי דאמריתו משמא דרבי יוחנן אין מברכין על האור אלא במוצאי שבתות.** אהדר דוא ברבה בר בר חנה בישות, והרגיש רבה בר בר חנה ואמר ליה לא אמרי לך הכי, אלא הכי אמרי, תאני חדא קמיה דרבי יוחנן, רבי שמעון בן אלעזר אומר יום הכפורים שחל להיות בשבת אפילו במקום שאמרו שלא להדליק מדליקין מפני כבוד השבת, עאני רבי יוחנן בתריה וחכמים אוסרין, ודייקינן מינה מאחר שאין מדליקין ביום הכפורים לא מצא אור ששבת ממלאכת עבודה, לפיכך [נ"א: שמעינן מינה כין] אין מברכין על האור במוצאי יום הכפורים. אמר ליה עדה תהא, כלומר זאת היא, ופירוש עדה כדגרסינן בגיטין בעניין בנתיה דרב נחמן עדי גוברין, ותוב עדה סוראה כלן ענין אחד הן. וכיון שדחו שמועה זו, כלומר אינה הלכה, כמאן סבירא, כי הא דאמרן משום ר' אלעזר מברכין על האור במוצאי שבתות ובמוצאי יום הכפורים וכן עמא דבר.

מסורת הש"ס

א) נ"ל בר"ש, ב) מנחות קג. נזיר ט. [ערכין כ.], ג) [מנחות קג:], ד) [לקמן נט: ס. נזיר ט.], ה) עי' שבת סג. וכתובות קיא:, ו) [תוספתא פ"ג הי"א], ז) [שבת סג: וש"נ ול"ל יישר וכ"א בברכות מב: ובשבת סג: שבועות מ. מה: חולין יז: עה: יישר בב' יודין], ח) [ויקרא יח], ט) שייך לדף נד ע"א, י) שהבין מדבריו של רבי אבא ברבב"ח טעות כצ"ל רש"ל, כ) [ועי' תוס' כתובות לג: ד"ה אילמלי ותוס' ע"ז ג. ד"ה שלא],

תורה אור השלם

1. וְשָׁרַץ הַיְאֹר צְפַרְדְּעִים וְעָלוּ וּבָאוּ בְּבֵיתֶךָ וּבַחֲדַר מִשְׁכָּבְךָ וְעַל מִטָּתֶךָ וּבְבֵית עֲבָדֶיךָ וּבְעַמֶּךָ וּבְתַנּוּרֶיךָ וּבְמִשְׁאֲרוֹתֶיךָ: שמות ז כח
2. כִּי בְּצֵל הַחָכְמָה בְּצֵל הַכָּסֶף וְיִתְרוֹן דַּעַת הַחָכְמָה תְּחַיֶּה בְעָלֶיהָ: קהלת ז יב
3. וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אָרֶץ נֵצֶר מַטָּעַי מַעֲשֵׂה יָדַי לְהִתְפָּאֵר: ישעיהו ס כא
4. מַיִם עֲמֻקִּים עֵצָה בְלֶב אִישׁ וְאִישׁ תְּבוּנָה יִדְלֶנָּה: משלי כ ה

מוסף רש"י

קרוב להאכיל את ישראל קדשים בחוץ. והכי שלאו ליה שאתה מאכיל את ישראל כעין קדשים והרואה אומר הוקדשו לפסח (ביצה כג.). **אף בגמר דבריו אדם נתפס.** כלומר תחלת דבריו של אדם וסופן בכוונן דעתו נתפסת וכולן מתקיימין (לקמן ס.) דלא אזלינן בתר לשון ראשון לחודיה ולא בתר אחרון לחודיה אלא בתר כולהו (מנחות קג:). **המטיל מלאי לכיס.** מעות ומלאי להשתכר בהן למחלית שכר (שבת סג.). **ודאי דאמריתו.** לשון שאלה הוא, אמת הוא ששמעתי שאתם אומרים דבר זה של תימה (כתובות פו.).

מוסף תוספות

א. וכאילו אמר הרי עלי מן השעורין מנחה ולא תרי מילי קאמר. תוס' שאנץ. ב. אבל ר' יוסי דלא מחשיב ליה לשון ראשון הכא נמי לא מחשיב ליה לענין הכי אלא ה"ק הרי עלי מנחה מן השעורין אם יכול לחול יחול ואם לאו לא יחול. שם. ג. ולא היה התלמוד אומר כן על צדיקים כאלו. תוס' הרא"ש. ד. דלשון זה לא שייכא אלא בע"ז. תוס' שאנץ. ה. אלא שמסרו והכינו עצמם לקדושת יוצרם ק"ו מצפרדעים. שם. ו. בדברים הנכנסים לגוף. חי' הר"ן. ז. וריח נמי נכנס לגוף הוא. שם. ח. [ד]ברכת השבח הוא. שם. ט. אבל תשמישו של אור ואורו משתמשין בו ביום ובלילה לפיכך אין לברך עליו בכל לילה, וכענין שאמרו בברכת השבח שאין מברכין אותן אלא לפרקים, שהרואה את הים הגדול אינו מברך אלא בשעמד ל' יום ולא ראוהו וכו', אלא במוצ"ש מפני שתחילת ברייתו הוא, ראוי לברך עליו וכו'. שם.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

ואיש תבונה ידלנה. הבין מה היה בלבו של עולא שהיה מסתכל בו: **ואינהו כמאן סברוה.** עולא ורבה שלא רצו להודות לדברי רבי אבא: **עמא דבר.** נוהג: **באור שבת.** שהיה בשבת שדלק היום ומכל מקום ממלאכת עבירה שבת שדלק בהיתר כגון של חיה ושל חולה או נר הדולק מערב יום הכפורים מברכין אף במוצאי יום הכפורים דהויא ברכה משום דדבר חידוש הוא לו שלא נהנה מן האור היום: **באור היוצא מהעצים.** דנברא עכשיו אין מברכין עליו במוצאי יוה"כ אלא במוצאי שבת שאף הוא תחילת בריית אור:

ואיש תבונה ידלנה מים עמוקים עצה בלב איש זה עולא ואיש תבונה ידלנה זה רבה בר בר חנה ואינהו כמאן סברוה כי הא דאמר ר' בנימין בר יפת אמר רבי יוחנן [א]מברכין על האור בין במוצאי שבת בין במוצאי יום הכפורים וכן [ב]עמא דבר מיתיבי אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת הואיל ותחילת ברייתו הוא וכיון שרואה מברך מיד רבי יהודה אומר סודרן על הכוס ואמר רבי יוחנן הלכה כרבי יהודה לא קשיא כאן באור ששבת כאן באור היוצא מן העצים ומן האבנים תני חדא [ג]אור היוצא מן העצים ומן האבנים מברכין עליו ותני חדא אין מברכין עליו לא קשיא כאן [ג]במוצאי שבת כאן במוצאי יום הכפורים רבי מפזרן רבי חייא מכנסן אמר רבי יצחק בר אבדימי אע"פ שרבי מפזרן חוזר וסודרן על הכוס כדי להוציא בניו ובני ביתו ואור במוצאי שבת איברי והא תניא [ג]עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות אלו הן באר והמן וקשת כתב ומכתב והלוחות וקברו של משה ומערה שעמד בו משה ואליהו פתיחת פי האתון ופתיחת פי הארץ לבלוע את הרשעים רבי נחמיה אומר משום אביו אף האור והפרד ר' יאשיה אומר משום אביו אף האיל והשמיר רבי יהודה אומר אף הצבת הוא היה אומר צבתא בצבתא מתעבדא וצבתא קמייתא מאן עבד הא לאי בריה בידי שמים היא אמר ליה אפשר יעשנה בדפוס ויקבענה כיון הא לאי בריה בידי אדם היא לא קשיא הא באור דידן הא באור דגיהנם אור דידן במוצאי שבת אור דגיהנם בערב שבת ואור דגיהנם בערב שבת איברי והא תניא [ג]שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם ואלו הן תורה ותשובה וגן עדן וגיהנם וכסא הכבוד ובית המקדש ושמו של משיח תורה דכתיב [1]ה' קנני ראשית דרכו תשובה דכתיב [2]בטרם הרים יולדו וכתיב [3]תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם גן עדן דכתיב [4]ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם גיהנם דכתיב [5]כי ערוך מאתמול תפתה כסא הכבוד ובית המקדש דכתיב [6]כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו שמו של משיח דכתיב [7]יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו אמרי חללה הוא דנברא קודם שנברא העולם ואור דידיה בערב שבת ואור דידיה בערב שבת איברי והתניא רבי יוסי אומר אור שברא הקב"ה בשני בשבת אין לו כבייה לעולם שנאמר [8]ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה ואמר רבי בנאה בריה דרבי עולא מפני מה לא נאמר כי טוב בשני בשבת מפני שנברא בו אור של גיהנם ואמר רבי אלעזר אע"פ שלא נאמר בו כי טוב חזר וכללו בששי שנאמר [9]וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד אלא חללה קודם שנברא העולם ואור דידיה בשני בשבת ואור דידן במחשבה עלה ליבראות בערב שבת ולא נברא עד מוצאי שבת דתניא ר' יוסי אומר שני דברים עלו במחשבה ליבראות בערב שבת ולא נבראו עד מוצאי שבת ובמוצאי שבת נתן הקב"ה דיעה באדם הראשון מעין דוגמא של מעלה והביא שני אבנים [ד]וטחנן זו בזו ויצא מהן אור והביא שתי בהמות והרכיב זו בזו ויצא מהן פרד רבן שמעון בן גמליאל אומר פרד בימי ענה היה שנאמר [10]הוא ענה אשר מצא את הימים במדבר [ה]דורשי [ו]חמורות היו אומרים ענה פסול היה לפיכך הביא פסול לעולם שנאמר [11]אלה בני שעיר החורי וכתיב אלה בני צבעון ואיה וענה [ז]אלא מלמד שבא צבעון על אמו והוליד ממנה ענה ודילמא תרי ענה הוו [ח]אמר רבא אמינא מילתא דשבור מלכא לא אמרה ומנו שמואל איכא דאמרי אמר ר"פ אמינא מילתא דשבור מלכא לא אמרה ומנו [ט]רבא אמר קרא הוא ענה הוא ענה דמעיקרא תנו רבנן [י]עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות ואלו הן באר ומן וקשת הכתב והמכתב והלוחות קברו של משה ומערה שעמד בה משה ואליהו פתיחת פי האתון ופתיחת פי הארץ לבלוע את הרשעים ויש אומרים אף מקלו של אהרן שקדיה ופרחיה ויש אומרים אף המזיקין ויש אומרים אף
בגדו

רבי מפוזר. רבי כשרואה אור מברך עליו מיד וכשמביאין לו בשמים לסוף שעה מברך עליהן: **מכנסן.** על הכוס כמו שאנו עושין: **באר.** בארה של מרים סלע שיצאו ממנו המים על ידי משה ועגול כמין כברה היה ומתגלגל עמהן כל מקום שהולכין: **כתב.** קריאת שם האותיות: **המכתב.** חקיקתן וצורתן כך שמעתי. ולי נראה כתב זו היא חקיקת צורתן והמכתב הוא עט וחרט שנכתב בו חקיקת הלוחות כי ההיא דקדושין (דף כא:) מניין לרבות הסול והסירא והמכתב ונראין דברי דקרייה לא קרי ליה כתב: **ומערה שעמד בו משה.** ושמתיך בנקרת הצור[כ] עד עברי (שמות לג) וכן באליהו וילך עד הר האלהים חורב ויבא שם אל המערה וילן שם (מלכים א יט): **לבלוע את הרשעים.** עדת קרח: **והפרד.** אין כל חדש תחת השמש ופרד ראשון נברא מן הארץ ולא בא מן הכלאים: **האיל.** של אברהם: **השמיר.** כמין תולעת היה ואין כל דבר קשה עומד בפניו שלא יתפרק ובו בנה שלמה את הבית במסכת גיטין (דף סח.): **הצבת.** טנליי"ש של ברזל: **לצבתא.** שעושין עכשיו הנפחים: **בצבתא מתעביד.** על ידי צבת אחרת היא עשויה שאוחזה בצבת ומכה בקורנס עד שנעשית וצבתא קמייתא מאן עבדא: **הא לאי.** באמת על כרחך בריה בידי שמים היא: **יעשנה בדפוס.** על ידי יציקה כמו שיוצקין כלי כסף וכלי נחשת: **ויקבענה כיון.** כולה כאחד מהר: **ראשית דרכו.** קודם לשאר דרכים והא דאמרן לעיל הכתב בערב שבת בכתבן של לוחות וזו היתה כתובה מתחילה [ג]באש שחורה על גבי לבנה: **בטרם הרים יולדו.** ברצת מדת תשובה: **תשב אנוש עד דכא.** עד ידכא לבבו לפניך: **מקדם.** מוקדם לעולם: **מאתמול.** קודם לעולם: **תפתה.** שכל המתפתה ביצרו נופל שם[ט]: **מרום מראשון.** מרום הוא בערבות מראשון מקודם העולם וכן מקום מקדשנו נברא מראשון: **חללה.** חלל של גיהנם קודם בריית העולם ותירוצא הוא: **אין לו כבייה עולמית.** שהוא אור של גיהנם: **חזר וכללו.** לקרותו טוב לפי שהרשעים נידונין בו: **אלא.** ודאי אור דגיהנם נברא בשני בשבת והא דתניא לעיל אור בערב שבת באור דידן ודתניא ברישא במו"ש לא תיקשי כאן במחשבה כאן ביצירה בערב שבת עלה במחשבה ליבראות ולא נברא עד מוצאי שבת: **וטחן.** טח והכה ושפשף זו בזו: **דורשי חמורות.** מקראות סתומים: **פסול היה.** שאחיו מאמו היה אביו כדמפרש שבא צבעון על אמו והוליד: **אלה בני שעיר וגו'.** וצבעון וענה אלמא אחי הוו וכתיב אלה בני צבעון ואיה וענה אלמא בנו היה: שמואל קרי ליה רבא שבור מלכא משום דבקי היה בדינין והלכתא כוותיה בדיני[מ] כדין היוצא מפי המלך שמתקיים ושבור מלך פרסיים היה בימי רבא:

בגדו

אלה בני שעיר החורי וכו' מלמד שבא צבעון על אמו. תימה דביש נוחלין (ב"ב קטו:) מוכח מהאי קרא דבני בנים כבנים וא"כ מנלן שבא על אמו[א] ועוד לא מצינו בכל התורה שיקראו לבן אשתו בנו והכא אמר דלהכי קרי ליה בנו לפי שנולד מאשתו[ב] וי"ל דקרי ליה בנו לפי שהיה בן בנו כדאמרינן ביש נוחלין והכא דייק שבא על אמו מדלא כתיב איה שהיה כמו כן בן לצבעון ולא כתיב אלא ענה לחודיה ש"מ לפי שהיה נמי בן אשתו של שעיר כתביה קרא הכא עם שאר בני שעיר:
אין

מסורת הש"ס

א) [ברכות מה. וש"נ], ב) אבות פ"ה מ"ו [ע"ש] מכילתא בשלח סוף פ"ה, ג) נדרים לט:, ד) [בס"א: וטחנן], ה) [ברכות כד. חולין קלד:], ו) ועי' תוס' חולין קלד: ד"ה דורשי חמורות מ"ש בשם הערוך, ז) ב"ב קטו:, ח) [שם איתא רבה ועי' שם בפי' הרשב"ם], ט) [שם איתא רבה], י) [אבות פ"ה וע"ש כמה שנויים], כ) [הצור ושכותי כפי עליך], ל) [כדאי' עירובין יט.], מ) [בכורות מט:],

תורה אור השלם

1. יְיָ קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ קֶדֶם מִפְעָלָיו מֵאָז: משלי ח כב
2. בְּטֶרֶם הָרִים יֻלָּדוּ וַתְּחוֹלֵל אֶרֶץ וְתֵבֵל וּמֵעוֹלָם עַד עוֹלָם אַתָּה אֵל: תהלים צ ב
3. תָּשֵׁב אֱנוֹשׁ עַד דַּכָּא וַתֹּאמֶר שׁוּבוּ בְנֵי אָדָם: תהלים צ ג
4. וַיִּטַּע יְיָ אֱלֹהִים גַּן בְּעֵדֶן מִקֶּדֶם וַיָּשֶׂם שָׁם אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר: בראשית ב ח
5. כִּי עָרוּךְ מֵאֶתְמוּל תָּפְתֶּה גַּם הִיא לַמֶּלֶךְ הוּכָן הֶעְמִיק הִרְחִב מְדֻרָתָהּ אֵשׁ וְעֵצִים הַרְבֵּה נִשְׁמַת יְיָ כְּנַחַל גָּפְרִית בֹּעֲרָה בָּהּ: ישעיהו ל לג
6. כִּסֵּא כָבוֹד מָרוֹם מֵרִאשׁוֹן מְקוֹם מִקְדָּשֵׁנוּ: ירמיהו יז יב
7. יְהִי שְׁמוֹ לְעוֹלָם לִפְנֵי שֶׁמֶשׁ יִנּוֹן שְׁמוֹ וְיִתְבָּרְכוּ בוֹ כָּל גּוֹיִם יְאַשְּׁרוּהוּ: תהלים עב יז
8. וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל בָּשָׂר: ישעיהו סו כד
9. וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי: בראשית א לא
10. וְאֵלֶּה בְנֵי צִבְעוֹן וְאַיָּה וַעֲנָה הוּא עֲנָה אֲשֶׁר מָצָא אֶת הַיֵּמִם בַּמִּדְבָּר בִּרְעֹתוֹ אֶת הַחֲמֹרִים לְצִבְעוֹן אָבִיו: בראשית לו כד
11. אֵלֶּה בְנֵי שֵׂעִיר הַחֹרִי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לוֹטָן וְשׁוֹבָל וְצִבְעוֹן וַעֲנָה: בראשית לו כ

מוסף רש"י

דורשי חמורות. קשרים וסתומים הכלולים בתורה (ברכות כד.). **שבא צבעון על אמו והוליד ממנה ענה.** נמצא שהוא אחיו ובנו (רשב"ם ב"ב קטו:). **ומנו רבה.** רבה נמי קרי שבור מלכא, דהלכתא נמי כוותיה (רשב"ם שם ועי' גיטין עד:).

מוסף תוספות

א. דילמא הא דחשיב ענה עם בני שעיר היינו משום דבני בנים הרי הם כבנים ולעולם הוה בן צבעון מאשתו ולא מאמו. תוס' ר"פ. ב. דאלה בני שעיר דחשיב ענה היינו משום אשתו של שעיר קרי להו בני שעיר. תוס' שאנץ.

עין משפט נר מצוה

לט א מיי' פכ"ט מהל' שבת הל' כד סמג עשין כט טוש"ע או"ח סי' רצח סעיף א וסי' תרכד ס"ד: [רב אלפס ברכות פ"ח דף מג:]:
מ ב ג מיי' שם הל' כו טוש"ע שם סי' רצח סעיף ח:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה ראשית דרכו כו' באש שחורה ע"ג לבנה. עי' ברש"י שיר השירים בפסוק קוצותיו תלתלים שחורות כעורב:

לעזי רש"י

טינליי"ש. צְבָת.

רבינו חננאל

ואותבינן עלייהו הא דתניא אין מברכין על האור אלא במוצאי שבתות הואיל ותחלת ברייתו הוא, וכיון שרואהו מברך עליו מיד, ר' יהודה אומר סודרן על הכוס, ואמר ר' יוחנן הלכה כר' יהודה. ופרקינן לא קשיא, הא דתניא אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת ולא ביום הכפורים באור היוצא מן העצים ומן האבנים, והא דאמר משמיה דר' אלעזר מברכין אפילו ביוה"כ באור ששבת. ופירש רב נחמן בר יצחק בואלו דברים שבין ב"ש וב"ה בסעודה, באור ששבת ממלאכת עבודה. תניא נמי הכי עששית שהיתה דולקת והולכת בשבת כולה, במוצאי שבת מברכין עליה. ואקשינן ואור במוצאי שבת איברי, והתניא אלו דברים שנבראו בערב שבת בין השמשות, באר שהיתה מהלכת עם ישראל, ומן שירד להם, וקשת דכתיב את קשתי נתתי בענן, כתב מכתב, פירוש כתב, צורת האותיות. מכתב צירוף האותיות להיות תיבה להיקרות במילה. ד"א כתב, אלו כ"ב אותיות כתב הקודש שאנו כותבין בו ומשתמשין בו. מכתב הוא נקרא טרטגונה שנראה ונקרא מכל צד מארבעה צדדין, והוא הכתוב על הלוחות, והוא שפירש הכתב והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלוחות. ולוחות כמשמען. וקבר משה רבינו, ומערה שהיא נקרית הצור שעמד בה משה רבינו ואליהו זכור לטוב. ופתיחת פי האתון בלעם, ופתיחת פי הארץ לבלוע קרח. ור' יאשיה אמר אף האיל הנאחז בסבך, והשמיר שבו בנה שלמה את בית המקדש. ר' נחמיה אומר משום אביו אף האור ופרד, ר' יהודה אומר אף הצבת. קתני מיהא ר' נחמיה אומר דאור בין השמשות נברא. ופרקינן האי אור דגיהנם הוא, אבל אור דידן במוצאי שבת איברי. ואקשינן איני והא גיהנם אחד משבעה דברים שנבראו קודם בריאת העולם הוא, ואלו הן תורה ותשובה גן עדן וגיהנם כסא הכבוד ובית המקדש ושמו של משיח. ופרקינן חללה של גיהנם נבראת קודם בריית העולם ואור שלה בין השמשות נברא. איני והא אור של גיהנם בשני בשבת איברי. ופרקינן חלל של גיהנם נבראת קודם בריית עולם אור של גיהנם נברא בשני בשבת, אור דידן עלה במחשבה להבראות בערב שבת ולא נברא עד מוצאי שבת. ר' יוסי אומר שני דברים עלו **במחשבה ליבראות בערב שבת** ובמוצאי שבת נתן הקב"ה בינה באדם מעין דוגמא של מעלה, והביא שתי אבנים וטחנן זו בזו ויצא מהן אור, והביא מין סוס ומין חמורה והרכיבן זו על זו ויצא מהן פרד וכו'. ת"ר **עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות**, ואלו הן מן ובאר וכו'. ויש אומרים אף מקלו של אהרן ושקדיה ופרחיה ובגדו של אדם הראשון והמזיקין.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

אין תענית ציבור בכבל אלא תשעה באב. פ"ק למ"ק מ"ע ומ"ת תשעה בא"ת מי הוי כתענית ליבור למ"ק ומ"ק ויל"ד מ"ק אין תענית ליבור בגבל אפילו במקום שלא נהגו לעשות מלאכה: **אין** בין תשעה באב ליום הכפורים. הא למ"ק מ"ק מלאכה שמותר בתשעה בא"ת במקום שנהגו נרשה לר"י מ"ק דבפיפא מסיק לה לפריותא דמלאכה גבי אין בין ט' בא"ת לתענית ליבור והא למ"ק מ"ק תפילת נעילה לריתא בט' בא"ת כלומר מ"ק דבריותא לא מיירי אלא בתענית ליבור דמוספא ויה"כ לחוריתא ותירן דגקט בפיקו לגשמועינן דבט' בא"ת אין מפילין בפיקו מותר ש: **לקביעא** דירחא. אין לפרש כגון בני בבל שאין יודעים מתי הוקבע החודש בא"י שהיו נריכים לעשות יום ה"כ שני ימים כדי שיהא בפיקו ב' ימים בודאי שהרי בפיקו לא ידעי אי ט' בתשרי הוא אי י' בתשרי (ר"ה כא.) אלא יש לפרש לקביעא דירחא הן חלוקין הא לכל דבריהן אוין והא יום הכפורים מוספתו אסור וט' בא"ת מוספתו מותר ותירן ר"י דלא מיירי אלא בדבריהם דשייכי בתענית עלמו: **והאמר ר' יוחנן ולואי שיתפלל כל היום.** תע"ג דר' יוחנן מיירי דוקא בפפק לו אם התפלל אם לאו ולאי התפלל אסור להתפלל[א] כלומר אפי שמתו (ברכות כא.) דקאמר פפק התפלל פפק לא התפלל אל יתפלל ור' יוחנן אמר ולואי שיתפלל כל היום וקאמר אם התפלל ומלא ניבור מתפללין אם יכול לחדש דבר בתפלתו יחזור ויתפלל ואם לאו אל יתפלל[ב] מ"מ פריך שפיר כיון דר' יוחנן על הספק מחייב להתפלל פ"ק בתשעה בא"ת דדמי לתענית ניבור בכמה דבריה ובתענית ניבור מיכא תפלת נעילה בט' בא"ת והאמר ר' יוחנן[ג] ולואי שיתפלל אדם כולו היום חובה הבא רשות ואיבעית אימא מאי אינו בתענית ציבור לעשרים וארבעה רב פפא אמר מאי אינו בתענית ציבור בראשונות אלא באחרונות ואסורה מיתיבי אין בין תשעה באב ליום הכיפורים אלא שזה פפיקו אסור וזה פפיקו מותר מאי לאו בין השמשות שלו אמר רב שישא בריה דרב אידי לקביעא דירחא הכא נמי לקביעא דירחא דרש רבא [ד]עוברות ומניקות מתענות ומשלימות בו בדרך שמתענות ומשלימות ביום הכיפורים [ה]ובין השמשות שלו אסור וכן אמרו משמיה דר' יוחנן ומי אמר ר' יוחנן הכי והאמר רבי יוחנן תשעה באב אינו בתענית ציבור מאי לאו בבין השמשות לא למלאכה מלאכה תנינא מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב עושין ובמקום שנהגו שלא לעשות אין עושין ואפילו רשב"ג לא אמר אלא דבי יתיב ולא עביד לא מיחזי כיוהרא אבל מיסר לא אסר אלא מאי אינו בתענית ציבור לתפילת נעילה והאמר ר' יוחנן [ו]ולואי שיתפלל אדם [ז]והולך כל היום כולו התם חובה הבא רשות ואיבעית אימא מאי אינו בתענית ציבור לעשרים וארבעה רב פפא אמר מאי אינו בתענית ציבור בראשונות אלא באחרונות ואסורה מיתיבי אין בין תשעה באב ליום הכיפורים אלא שזה פפיקו אסור וזה פפיקו מותר מאי לאו בין השמשות שלו אמר רב שישא בריה דרב אידי לקביעא דירחא הא לכל [ח]דברים זה וזה שוין מסייע לרבי אלעזר דא"ר אלעזר [ט]אסור לו לאדם שישטש אצבעו במים בתשעה באב כדרך שאסור להושיט אצבעו ביום הכיפורים מיתיבי אין בין תשעה באב לתענית ציבור אלא שזה אסור בעשיית מלאכה וזה מותר בעשיית מלאכה במקום שנהגו הא לכל דבריהם זה וזה שוין ואילו גבי תענית ציבור תניא [י]כשאמרו אסור ברחיצה לא אמרו אלא כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו לא א"ר פפא תנא

בגדו של אדם הראשון ת"ר [ו]שבעה דברים מכוסים מבני אדם אלו הן יום המיתה ויום הנחמה ועומק הדין ואין אדם יודע מה בלבו של חבירו ואין אדם יודע במה משתכר ומלכות בית דוד מתי תחזור ומלכות חייבת מתי תבלה[ז] ת"ר ג' דברים עלו במחשבה ליבראות ואם לא עלו דין הוא שיעלו על המת שיסריח ועל המת שישתכח מן הלב ועל התבואה שתרקב וי"א על המטבע שיצא: **מתני'** [ח]א[ט]מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב עושין מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה אין עושין ובכל מקום תלמידי חכמים בטלים רשב"ג אומר [י]לעולם יעשה אדם עצמו תלמיד חכם: **גמ'** אמר שמואל [יא]אין תענית ציבור בבבל אלא תשעה באב בלבד למימרא דסבר שמואל ט' באב בין השמשות שלו אסור והאמר שמואל תשעה באב [כ]בין השמשות שלו מותר וכי תימא קסבר שמואל כל תענית ציבור בין השמשות שלו מותר והאנן [כא]תנן אוכלין ושותין מבעוד יום למעוטי מאי לאו למעוטי בין השמשות לא למעוטי משחשיכה נימא מסייע ליה אין בין תשעה באב ליום הכיפורים אלא שזה פפיקו אסור וזה פפיקו מותר מאי פפיקו מותר לאו בין השמשות לא כדאמר רב שישא בריה דרב אידי לקביעא דירחא הכא נמי לקביעא דירחא דרש רבא [ד]עוברות ומניקות מתענות ומשלימות בו בדרך שמתענות ומשלימות ביום הכיפורים [ה]ובין השמשות שלו אסור וכן אמרו משמיה דר' יוחנן ומי אמר ר' יוחנן הכי והאמר רבי יוחנן תשעה באב אינו בתענית ציבור מאי לאו לבין השמשות לא למלאכה מלאכה תנינא מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב עושין ובמקום שנהגו שלא לעשות אין עושין ואפילו רשב"ג לא אמר אלא דבי יתיב ולא עביד לא מיחזי כיוהרא אבל מיסר לא אסר אלא מאי אינו בתענית ציבור לתפילת נעילה והאמר ר' יוחנן [ו]ולואי שיתפלל אדם [ז]והולך כל היום כולו התם חובה הבא רשות ואיבעית אימא מאי אינו בתענית ציבור לעשרים וארבעה רב פפא אמר מאי אינו בתענית ציבור בראשונות אלא באחרונות ואסורה מיתיבי אין בין תשעה באב ליום הכיפורים אלא שזה פפיקו אסור וזה פפיקו מותר מאי לאו בין השמשות שלו אמר רב שישא בריה דרב אידי לקביעא דירחא הא לכל [ח]דברים זה וזה שוין מסייע לרבי אלעזר דא"ר אלעזר [ט]אסור לו לאדם שישטש אצבעו במים בתשעה באב כדרך שאסור להושיט אצבעו ביום הכיפורים מיתיבי אין בין תשעה באב לתענית ציבור אלא שזה אסור בעשיית מלאכה וזה מותר בעשיית מלאכה במקום שנהגו הא לכל דבריהם זה וזה שוין ואילו גבי תענית ציבור [י]כשאמרו אסור ברחיצה לא אמרו אלא כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו לא א"ר פפא תנא

השמשות קאמר ולא קתני לרבי יוחנן קמייתא דהאי דקאמר אין בתענית ציבור לאומרת קאמר והכי קאמר אין בשום לאומרת שמותר בין [כ] אוכלין ושותין מבעוד יום כלומר תענית ציבור[ח] אוכלין ושותין מבעוד יום: **לאו בין השמשות.** וקשיא לרבה ולרבי יוחנן לאמרי בין השמשות שלו אסור: **הא לכל דבריהן זה וזה שוין.** מילתא בעלמא היא ודייק לה ממתניתין לעיל דקתני **אין בין תשעה באב ליום הכפורים** שיהא מותר לכתחלה אבל מה שאסור אבל תענית ציבור מותר: **אין בין תענית ציבור** לאיסור **תפילת נעילה** בתשעה באב, ומאי איכפת לן והא אמר ר' יוחנן ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו.

מתענית צבור, בט' באב אסור אפילו ברחיצת פניו ידיו ורגליו, ובתענית צבור אין אסור אלא כל גופו, אבל פניו ידיו ורגליו מותר.

ז) נתלה מדברי רבינו אלו דסיה לו גירסת אחרת בקונטרס זו וע"ש.

מא א ב מיי' פ"ה מהל' תעניות הל' י סמג עשין מד"ת ג טוש"ע או"ח סי' תקד סעיף כה: מב ג מיי' פ"ג מהל' תעניות הל' יח טוש"ע או"ח סי' תקסח ס"ק: מג ד מיי' פ"ה מהל' תעניות הל"י טוש"ע שם סעיף ה: מד ה מיי' שם הלכה ז ופמג שם טוש"ע או"ח סי' תקנ סעיף ב: מה ו טוש"ע או"ח סי' תקד סעיף ז: מו ז מיי' פ"ג מהל' תעניות הל' ד טוש"ע או"ח סי' תקסח סעיף ג:

הגהות הב"ח

(ז) גמ' לכל דבריהם זה חם זוין:

גליון הש"ס

גמ' בה"ש שלו מותר. עיין עיוקין מק ע"ל תד"ה מ"ט מ"מ מוסיו:

רבינו חננאל

ת"ר שבעה דברים מכוסין מבני אדם. יום מיתה יום נחמה ועומק הדין ואין אדם יודע מה בלבו של חבירו [ואין אדם יודע במה משתכר] ומלכות בית דוד מתי תבוא ומלכות חייבת מתי תבלה. ת"ר שלשה דברים עלו במחשבה ליבראות, ואילו לא עלו דין הוא שיעלו, המת שיסריח וישתכח מן הלב והתבואה שתרקב, ויש אומרים אף על המטבע שיצא. מתני' מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב עושין כו'. אמר שמואל אין תענית ציבור בבבל אלא תשעה באב בלבד, ופריש דסבר שמואל אחד תענית ציבור ואחד תשעה באב ביה"ש שלו מותר ואינן אסורין אלא משחשכה. נימא מסייעא ליה אין בין תשעה באב ליום הכפורים אלא שיום הכפורים שפיקו אסור ותשעה באב פפיקו מותר, מאי לאו בין השמשות. ודחינן לא לקביעא דירחא, כלומר אם מסתפק לך מתי נקבע החדש אתה תופס מספק שני ימים יום כפור, ולא שני ימים תשעה באב, וכדאמר רב שישא. דרש רבא עוברות ומניקות, מתענות ומשלימות בו כדרך שמתענות ומשלימות ביום הכפורים, ובין השמשות שלו אסור, וכן אמרו משמא דר' יוחנן. ק)והאלהים לא אמרה הכי, פירוש שבועה לא אמרה ר' יוחנן ורבא אמרה עליו כך. ואקשינן ומי אמר ר' יוחנן הכי, והאמר ר' יוחנן תשעה באב אינו כתענית צבור, מאי לאו לבין השמשות, מכלל שבין השמשות שלו מותר. ודחי רבא לא למלאכה מותר. ואקשינן למלאכה הא תנינא לה מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב עושין, דאי ס"ד איסורא היכא דנהגו במקום איסורא מי שבקינן להו, אלא מאי אין תשעה באב כתענית צבור לתפלת נעילה, כלומר אין מתפללין תפילת נעילה בתשעה באב, ומאי איכפת לן והא אמר ר' יוחנן ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו.

מוסף תוספות

א. והכא היינו דהאי התפלל. תוס' ד"ה. ב. ולא פליג עלה ר' יוחנן. תוס' הכל"ה. ג. כמו בסמ"ק התפלל. שם.

רבינו חננאל (המשך)

ופרקינן הכא דאמר ולואי רשות הוא, התם בתענית צבור דאי אתא ואיצטריך למימר [ת"כ] אינו כתענית ציבור, למיפטריה מתפילת חובה קאתא. איבעית אימא למיפטריה מכ"ד ברכות. ופירוק רב פפא פירוק אחר אליבא דרבא אינו כתענית ציבור כתעניות הראשונות דקילו, כדתנן אוכלין משחשיכה וכו', אלא כאחרונות דחמירן ובין השמשות שלו אסור. ומותבינן על רבא מהא, אין בין ט' באב ליה"ק אלא שיוה"כ שפקו אסור וט' באב ספקו מותר, מאי לאו ספקו בין השמשות, ודקתני מותר. ודחי רב שישא שיוה"כ תופס שני ימים וט' באב יום אחד. דייקינן מינה מדקתני אין ביניהם אלא כך וכך, הא לכל דבריהם ט' באב ויוה"כ שוין, מסייע ליה לר' אלעזר דאמר אסור לאדם באב כדרך שאסור להושיט אצבעו במים בט' אצבעו ביוה"כ. מיתיבי אין בין תשעה באב לתענית צבור אלא שתענית צבור אסור בעשיית מלאכה ומפורש בתענית פ"ק, ט' באב מותר בעשיית מלאכה במקום שנהגו בו לעשות מלאכה, דייקינן מינה הא לכל דבריהם זה וזה שוין, ואלו גבי תענית צבור תניא כשאמרו אסור ברחיצה לא אמרו אלא כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו מותר, אף ט' באב פניו ידיו ורגליו מותר, ואיך אמר אסור להושיט אצבעו במים. ופרקינן תנא חזמרי חזמרי קתני, פי' תנא אין בין ט' באב ליום הכפורים אלא חמור יום הכפורים מט' באב שיום באב ספקו מותר כדאמרן, וכן עוד שנה חמור תענית צבור מט' באב שתענית צבור אסור במלאכה וט' באב מותר במקום שנהגו, ויש עוד חומר לט' באב

מכילתא סוף בשלח פרשה ה, ג) [בס"א: תפוח], ד) [תענית ל:], ה) ברכות יז:], ו) תענית יח: וע"ש, ז) תענית יט:, ח) [בברכות וגם בתום' דסכה ליתא], ט) [מ"ק טו: תענית יג.], י) [גי' רש"ש אור], יא) [בלאבי אז], יב) עי' מגילות רס"ג, יג) ס"ח על המטבע שיצא. דאל"כ כמה היו עניים מתפרנסי' שאין להם עבודת אדה וכלכ', יד) [תענית יב:], טו) [נע' רס"י דתענית יג.], טז) ועי' תוס' ר"ה כא. ד"ה כשאמרו כי' וחמ"ל סי' מקנד ס"ק כג וגימו בע"ע], יז) [תענית יב:], יח) ועי' תוס' ר"ה כ. ד"ה וכי עקיבא].

קולי קולי קתני. נלמ"ד דר' מלעזר דאסר להוסיפו מלמצוא במיס

ג"ל קולי קולי קתני דהה מתשעה בחב עד לכל הפחות כל גופו

אסור לאפילו בצונן ובתענית ליבור מותר בצונן דמותכ בפ"ק

דתענית (דף יג.): **אמר** ר' מאיר מה ראייה יהודה ונלי"ל **לבאן.**

לרבי מאיר דאית ליה דסוי מנהגא קסבר דלמ נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה דמנהג לא שייך פלוגתא דליחזי היכי נהוג: **מדקאמר** ר"מ **מנהגא מכלל** דרבי יהודה **איסורא קאמר.** ממתניתין ליכא למידק הכי מדקתמר מ"ק מנהגא מכלל דמכמיס איסורא קמהרי דאמתני' ליכא למימר דתרוייהו סברי מנהגא וה"ק מכמיס נת"ק למה אתה סותם דבריך ולמה אתה יכול לפרש דבריך ולמאי דנהגיל אין עושין ויכיהודה עושין ובצריתא לא שייך לפרש כן[א]:

כל הרכבה אינה קולטת. ומ"מ מ"כ למה ליה למיתני סומקום

הגריך מי קלוטה עד שלשה ימים שרי לה עומר ומי לא קלוטה סוב לא

מקלוט ומיהו לריך היתר כמו מיטי דלכל[ב] ופ"ל דבמקום הגריך מתמהת לקלוט יומר מג' ימים מ"ל ים למוס כשילמה שלא מקלוט שימחו מומה

במקום הטיט אמר העומר:

ומאי אפילו אפי' הני נמי דזוטרי.

ה"מ לגמויי כדבסמוך אפי' הני נמי דלעולם אימא לך דאפילו הכי

חמחולי לא חלא ממחולי ומיהו ליכא למידחי

עמי מתחלין[ב]:

עולי

קולי קתני. נלמ דר' מלעזר דאסר להוסיפו מלמצוא במיס

ג"ל קולי קולי קתני דהה מתשעה בחב עד לכל הפחות כל גופו

אסור לאפילו בצונן ובתענית ליבור מותר בצונן דמותכ בפ"ק

דתענית (דף יג.): **אמר** ר' מאיר מה ראייה יהודה ונלי"ל **לבאן.**

לרבי מאיר דאית ליה דסוי מנהגא קסבר דלמ נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה דמנהג לא שייך פלוגתא דליחזי היכי נהוג: **מדקאמר** ר"מ **מנהגא מכלל** דרבי יהודה **איסורא קאמר.** ממתניתין ליכא למידק הכי מדקתמר מ"ק מנהגא מכלל דמכמיס איסורא קמהרי דאמתני' ליכא למימר דתרוייהו סברי מנהגא וה"ק מכמיס נת"ק למה אתה סותם דבריך ולמה אתה יכול לפרש דבריך ולמאי דנהגיל אין עושין ויכיהודה עושין ובצריתא לא שייך לפרש כן[א]:

כל הרכבה אינה קולטת. ומ"מ מ"כ למה ליה למיתני סומקום

הגריך מי קלוטה עד שלשה ימים שרי לה עומר ומי לא קלוטה סוב לא

מקלוט ומיהו לריך היתר כמו מיטי דלכל[ב] ופ"ל דבמקום הגריך מתמהת לקלוט יומר מג' ימים מ"ל ים למוס כשילמה שלא מקלוט שימחו מומה

במקום הטיט אמר העומר:

ומאי אפילו אפי' הני נמי דזוטרי.

ה"מ לגמויי כדבסמוך אפי' הני נמי דלעולם אימא לך דאפילו הכי

חמחולי לא חלא ממחולי ומיהו ליכא למידחי

עמי מתחלין[ב]:

עולי

[א] כרכות יז., ב. שם טז.; ג) [לעיל נא:], ד) [ובמוה יג.:], ה) שבועות ט"ב [מ"ו ב"ח י:; יומות פג., ו) מ"ק יב., ז) ב"ל ל"ל דבר שאינו מלוי דנן. מנחות לא., ח) [ב"מ נו: ממחות סט.].

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה תנא קולי וכו' תנא אין משעה בחב קל ב"ל ותיבת בין ממקך:

גליון הש"ס

תנא קולי קולי קתני. עיין מיל מז ע"ב תד"ה ת"ש דמתני ועיין מגילה ה ע"ב תד"ה ממעטי':

מוסף רש"י

לא כל הדוצה ליטול **את השם** ליטול. שם לא נוחזק מכם ומפק לרבים אין זה בלא נאוה, שמכלה בעלמו שיכול לכוין לבו (ברכות יז:). **אמרי מלאכה היא דלית ליה.** ברוחה לוחו שאינו עושה מלאכה אינו מבין שמחמת חשעה בחב הוא בטל בלא אין לו מלאכה לעשות (שם). **כמה בטלני איבא בשוקא.** אף ניחי מלאכה (שם). **הלילה.** גליל בריקא ממץ. ב"ש **אוסרים וב"ה מתירים.** לעשות מלאכה (ביצה יג.).

מוסף תוספות

א. דמדקאמר וחשיב המקומות קודם משמע דמאן דאמר בתר הכי מקום שנהגו וכו' בא לחלוק. מוס' ר"פ. ב. [ו]אי הוה אמר הכי, פשיטא מיהא דלצורך המועד לא מתחלינן. מוס' ברמ"ם.

רבינו חננאל

ובכל מקום תלמידי חכמים **בטלים,** רשב"ג אומר כל אדם עושה עצמו תלמיד חכם. ורמינן עלה אי משום דחיישינן ליהורא, הא מדתנן לענין החתן איפכא משמע. ואמר ר' יוחנן מוחלפת השיטה, כלומר הפיך דברי ת"ק לרשב"ג. ורב שישא אמר לא תיפוך. ודברים פשוטין הן. **חכמים אומרים ביהודה** היו עושין מלאכה **בערבי פסחים עד חצות,** ובגליל לא היו עושין מלאכה כל עיקר, פירוש כל היום. **הלילה** בגליל, ב"ש אוסרין וב"ה מתירין עד הנץ החמה. ואקשינן בתחלת פרקין קתני מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים, מכלל דבמנהגא חלוא מילתא, והכא קתני בית שמאי אוסרין ובית הלל מתירין, ואפי' לב"ה לאחר הנץ החמה אוסרין, מכלל דאיסורא איכא, ולילחזי היכי נהוג. ופרקינן לא קשיא מתני' דרישא פירקא דתני מנהגא לר' מאיר, והא דקתני איסורא לר' יהודה. **במאי** אוקימתה להא מתני' כר' יהודה, וסבר ר' יהודה ארבעה עשר מותר במלאכה כלל דקתני וחכמים אומרים ביהודה היו עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות, והתניא ר' יהודה אומר המנכש בשלשה עשר ונעקרה בידו שוחלה במקום הטיט ואין שוחלה במקום הגריד בשלשה עשר אין בארבעה עשר לא מבדי שמעינן ליה לר' יהודה דאמר כל הרכבה שאינה קולטת לשלשה ימים שוב אינה קולטת ואי ס"ד ארבעה עשר מותר בעשיית מלאכה למה לי שלשה עשר והאיבא ארביסר וחמיסר ומקצת שיתסר אמר רבא בגליל שנו והאיבא ליליא אמר רב ששת כב"ש רב אשי אמר לעולם כב"ה לפי שאין דרכן של בני אדם לנכש בלילה רבינא אמר לעולם ביהודה ובהשרשה חד מקצת היום בכולו אמרינן תרי מקצת היום בכולו לא אמרינן: **מתני'** ר' מאיר אומר כל מלאכה שהתחיל בה קודם לארבעה עשר גומרה בארבעה עשר אבל לא יתחיל בה בתחלה בארבעה עשר אע"פ שיכול לגומרה וחכמים אומרים [ג] אומניות עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות ואלו הן החייטין והספרים והכובסין ר' יוסי בר יהודה אומר אף רצענין: **גמ'** איבעיא להו לצורך המועד תנן אבל שלא לצורך המועד אפילו מיגמר נמי לא או דילמא שלא לצורך המועד תנן אבל לצורך אתחולי מתחלינן או דילמא בין לצורך המועד בין שלא לצורך מיגמר אין אתחולי לא ת"ש אבל לא יתחיל בתחילה בארבעה עשר אפילו צלצול קטן אפילו שבכבה קטנה מאי אפילו לאו אפי' הני דלצורך המועד מיגמר אין אתחולי לא מכלל דשלא לצורך מיגמר נמי לא גמרינן לא לעולם דשלא לצורך מיגמר נמי גמרינן ומאי אפילו אפילו הני נמי דזוטרי נינהו דסלקא דעתך אמינא התחלתן זו היא גמר מלאכתן נתחיל בהו נמי לכתחילה קמשמע לן: תא שמע רבי מאיר אומר כל מלאכה שהיא לצורך המועד גומרה

מתני' שנה חומניות עושין מלאכה. כבל מקום וטעמא מפרש בגמרא [ע"ב]: **לצענין.** חוסכפין: **גמ' לצורך המועד תנן.** הא דר"מ: **או דילמא שנא לצורך המועד תנן.** ומשום הכי אין מתחילין לבל לצורך המועד לפילו לתחולי נמי שרי כו': **גילגול.** בגדי"ל לתגור: **שבבה.** על הרלפ: גומרה

פסחים עד חצות ובגליל לא היו עושין כל עיקר, פירוש ר' מאיר סבר אין דבר זה תלוי במנהג אלא אם הלכה כבני הוראה, בני גליל טוענים הם, ואם הלכה כבני גליל בני יהודה עוברים על האיסור. אמר לו ר' יהודה דבר זה במנהג תלוי, וכן אמר לו וכי מאי ראיה ליהודה וגליל מעתה, אלא מקום שנהגו לעשות עושין, שלא לעשות אין עושין, ש"מ מדקאמר ר' יהודה מנהג, משלל דר' מאיר אסורה קאמר, ומתני' דקתני מנהגא ר' יהודה הוא, ור' מאיר פליג ואמר איסורא.

מתני' ר"מ אומר כל מלאכה שהתחיל בה כו'. פשוטה היא. ובינהן למפשט טעמא דר' מאיר, ופשטינן דאתחולי לא מתחלינן בארבעה עשר כלל ואפילו מצי למגמרינהו, ומה שהתחיל קודם י"ד, אם הוא לצורך המועד יגמור, ואי לא לא.